

ԿԵՆՍԱԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՄԻՋԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԵՎ ԱՐԺԵԲԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՆՈՐ ԲՆԱԳԱՎԱՌ

Հոդվածում ընդհանուր անդրադարձ է կատարվել կենսաբարոյագիտության կայացման հիմնախնդիրներին:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ. միջառարկայական գիտելիք, միջառարկայական հետազոտությունների բնագավառ, առողջության մարդաբանություն, կենսաբարոյագիտությունը՝ որպես գիտական գիտելիքի նոր ձև:

Ժամանակակից հետդասական գիտական գիտելիքը ձևավորվում և զարգանում է միջառարկայական, ինտեգրատիվ հետազոտությունների ընդհանուր տարածքում: Ի հայտ են եկել բազմաթիվ «համակարգային», «ինտեգրատիվ», «միջառարկայական» նոր գիտություններ: Դրանցից մեկը կենսաբարոյագիտությունն է, որը ձևավորվել է 20-րդ դարի երկրորդ կեսին՝ բժշային կենսաբանության, գենետիկայի նոր ճյուղի՝ գենոմիկայի և պրոտոմիայի, ինչպես նաև իմունաբանության, փոխպատվաստաբանության, անեսթեզիոլոգիայի, ռեանիմատոլոգիայի, գենային դեղաբանության, բժշկական նոր տեխնոլոգիայի ոլորտներում տարվող հետազոտությունների արդյունքների փիլիսոփայական-բարոյագիտական իմաստավորման հիմքերի վրա: Ահա թե ինչու փիլիսոփայական հետաքրքրությունների ծանրության կենտրոնը փոխադրվել է իմացաբանությունից և գիտական հետազոտության տրամաբանությունից դեպի մարդու, նրա կյանքի և առողջության պահպանման, գիտության և բժշկության հումանիստական զար-

գացման հիմնախնդիրները:¹

«Կենսաբարոյագիտություն» եզրույթը շրջանառության մեջ է դրել ամերիկացի ուռուցքաբան Վան Ռենսելեր Պոտտերը՝ իր «Կենսաբարոյագիտություն՝ կամուրջ դեպի ապագան» Bioethiks Bridge to the Future 1969թ.գրքով: Պոտտերի կարծիքով՝ կենսաբարոյագիտությունը կոչված է կենսաբանական գիտելիքը միավորելու համամարդկային արժեքների բազմադարյան փորձի հետ: Այստեղից պարզ է, որ կենսաբարոյագիտության որպես միջառարկայական գիտելիքների նոր բնագավառի կազմավորումը կապված է համամարդկային արժեքների քննադատական, փիլիսոփայական վերախմբավորման հետ: Այդ արժեքները դիտարկվում են որպես հումանիզմի տարբեր փիլիսոփայական հարացույցների բարոյաէթիկական սկզբունքներ: Կենսաբարոյագիտությունը Պոտտերն անվանել է «գոյատևման գիտություն» («Bioethiks the Science of Survival»): Ի դեպ, հենց այդպես է կոչվում գրքի առաջին գլխի վերնագիրը:

Ամերիկացի հետազոտող Անդրե Հելլեգերսը կենսաբարոյագիտությունը փոխկապակցել է բժշկական բարոյագիտական հիմնախնդիրների, մասնավորապես հիվանդի իրավունքների և արժանապատվության պաշտպանության հիմնահարցերի հետ: Նա կարողացել է կենսաբարոյագիտությունը բերել կառուցվածքային տեսքի՝ ըստ ակադեմիական գիտության չափանիշների: Հելլեգերսյան մեկնաբանությունը լայնորեն

1 Апресян Р.Г. Материалы “Круглого стола”: Мы и биоэтика. – Человек, 1990, №6, с.98–100.

տարածված է Միացյալ Նահանգների համալսարանական միջավայրում: Կենսաբարոյագիտության ամերիկյան դոկտրինան ձևակերպվել է Տ.Լ.Բոշամի և Զ.Ֆ.Չայլդրեսի՝ «Կենսաբժշկության բարոյագիտություն» գրքում (ԱՄՆ, 1994)¹:

Մեծ հետաքրքրություն են ներկայացնում իտալացի գիտնականներ Է.Սգրեչչայի և Վ.Տամբոնեի հետազոտությունները: Նրանք, ի դեպ, կենսաբարոյագիտության գծով առաջին հիմնարար աշխատության հեղինակներն են (թարգմանվել է ռուսերեն լեզվով, «Биоэтика», 2001):² Գրքում զարգացված գաղափարներն ու եզրակացությունները հիմք են ծառայել կենսաբարոյագիտության, փիլիսոփայության, կենսաբանության, սոցիոլոգիայի և իրավագիտության կապերի հետազոտության, դրանց վերաբերյալ միջազգային իրավական փաստաթղթերի մշակման համար:

Վերջիններիս թվում են առաջին հերթին հիշատակության արժանի է առաջին հերթին Հելսինկիի հռչակագիրը (1964): Նրա մեջ հստակ ձևակերպված է մարդու վրա գիտական հետազոտությունների բարոյագիտական չափորոշիչը: Այնուհետև՝ Մարդու գենոմի և մարդու իրավունքների մասին համընդհանուր հռչակագիրը (ՅՈՒՆԵՍԿՕ, 1997), Կենսաբարոյագիտության և մարդու իրավունքների մասին համընդհանուր հռչակագիրը (ՅՈՒՆԵՍԿՕ, 2005), Մարդու կլոնավորման մասին հռչակագիրը (ՄԱԿ, 2005), Մարդու իրավունքների և կենսաբժշկության մասին համաձայնագիրը (Եվրոպայի Խորհուրդ, 1997) և նրան կից լրացուցիչ արձանագրությունները, որոնք վերաբերում են մարդու կլոնավորման արգելքի, փոխպատվաստաբանության ոլորտում տարվող

կենսաբժշկական հետազոտությունների իրավական հիմքերի ապահովման հարցերին:

Կենսաբարոյագիտության որպես միջառարկայական գիտելիքների նոր բնագավառի համար կարևորագույն իրավական փաստաթուղթը, այսպես կոչված, Էրիչեի փաստաթուղթն է: Այն ընդունվել է 1994թ. փետրվարին միջազգային համաժողովում, որտեղ հստակ ձևակերպվել է կենսաբարոյագիտության նպատակը և նրա կառուցվածքը:

Կենսաբարոյագիտության բնագավառում առաջատար կազմակերպությունը ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) է: Նրա շրջանակներում մշակվել է կենսաբարոյագիտության զարգացման հատուկ ռազմավարական ծրագիր, որի շրջանակներում պարբերաբար կազմակերպվում և անցկացվում են միջազգային սեմինարներ և կոնֆերանսներ, մշակվում իրավական նոր գործիքներ և չափորոշիչներ: 1993թ. ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ին կից ստեղծվել է Կենսաբարոյագիտության գծով միջազգային կոմիտե, որի կազմի մեջ մտնում են 36 անկախ փորձագետներ: Նրանք հետևում են, որպեսզի մարդու վրա գիտական հետազոտություններ անցկացնելիս պահպանվեն յուրաքանչյուր անհատի արժանապատվության նկատմամբ հարգանքի սկզբունքը և նրա իրավունքները: Կոմիտեն չի առաջարկում պատրաստի որոշումներ և հրահանգներ՝ կենսաբարոյագիտական հիմնախնդիրներն ինքնուրույնաբար մշակելու իրավունքը վերապահվել է կոնկրետ երկրի օրենսդիր մարմիններին: Կոմիտեն յուրօրինակ համաշխարհային բանալիձային հրապարակ է, որտեղ բարձրացվում և քննարկվում են նաև կենսաբարոյագիտական փիլիսոփայական հիմնախնդիրները: Դեռևս հանձարել Ի.Կանտն է նկատել, որ փիլիսոփայությունը մարդկանց հարկավոր է այն բանի համար, որպեսզի պատասխանի «ինչպե՞ս ապրել», այսինքն՝ «ապ-

1 Биоэтический словарь (сост.В.И.Киселев, 2-ое изд., исп. и доп.). – Екатеринбург: УГМА, 2006, с.123-124.

2 Сгречча Э., Тамбоне В. Пер.с ит. – М., 2001.

րել երկար՝ չհիվանդանալով» հարցին: Միննույն ժամանակ «ինչպե՞ս ապրել» կանտյան հարցը այսօր փոխակերպվել է «ինչպե՞ս պաշտպանել կյանքը» հարցի: ¹ Ահա թե որն է կանտյան հարցադրումների արդիականությունը: Դրանք կարող են մեթոդաբանական հիմք ծառայել գիտության էթիկայի և կենսաբարոյագիտության սերտացող կապերի խոր վերլուծության համար:

Գիտության էթիկայի համեմատությամբ կենսաբարոյագիտությունը ուշադրությունը կենտրոնացնում է գիտության և պրակտիկ գործունեության այն կողմերի վրա, որոնք հավակնում են կառավարել կյանքի բոլոր գործընթացները: Ըստ էության, կենսաբարոյագիտությունը՝ բնագիտության և բժշկական տեխնոլոգիաների զարգացման նոր փուլում վերաթմեականացնում է մարդու կյանքի և առողջության պահպանման փիլիսոփայական խնդրաշարը: Այսօր որակապես փոխվում է բժշկական տեխնոլոգիաների հնարավորությունների ոլորտը, այն ձեռք է բերում «կյանք տալու», «կյանքը կառավարելու», «մահը վերահսկելու», այսինքն՝ մարդկային կյանքի ծնունդի, ընթացքի և ավարտի գործընթացների վրա ձեռնածուական ակտիվ ներգործություններ իրականացնելու հնարավորություններ:

Ներառնելով իր մեջ կեցության բոլոր՝ մոլեկուլայինից մինչև հասկացական և գնահատիչ մակարդակները ժամանակակից մարդը ներկայացնում է միաձույլ և անբաժան մի ամբողջականություն: ² Կարո՞ղ ենք պնդել, թե ժամանակակից գիտությունը բավականաչափ գիտելիքներ են կուտակել մարդու ամբողջական հայեցակարգի ձևակերպման համար: Եթե «այո», ապա դրա համար կպահանջվեն ինտեգրատիվ, բոլոր գիտու-

թյուններից քաղված գիտելիքներ, որոնք այսպես թե այնպես առնչվում են մարդու ուսումնասիրության խնդրաշարին: Կենսաբարոյագիտության միջառարկայականությունը, ինտեգրատիվությունը բնավ չի նշանակում տարաբնույթ գիտելիքներից ստեղծված ինչ-որ կարծեցյալ ընդհանրություն: ³ Խոսքն ավելի շուտ բնագիտական և հումանիտար գիտությունների միջև փոխգործակցության ձևերի և նոր մեխանիզմների ստեղծման մասին է: ⁴

Հայտնի ռուս փիլիսոփա Բ.Գ.Յուդինը կենսաբարոյագիտությունը դիտում է որպես կենսաբժշկական տեխնոլոգիաների աննախադեպ զարգացմամբ հարուցված բարոյական, սոցիալական և իրավական հիմնախնդիրների միջառարկայական հետազոտությունների բնագավառ: ⁵

Անմտություն կլինեք բարոյական խրատաբանությամբ ներխուժել գիտական և նորագույն բժշկական տեխնոլոգիաների հետազոտությունների ոլորտ՝ անտեսելով տարբեր բնագավառներում կուտակված բնագիտական ու հումանիտար գիտելիքների առանձնահատկությունները: Բնագիտության մեջ բարոյական արժեքները ոչ միայն ունեն որոշակի էթիկական բովանդակություն, այլև կատարում են իրավիճակային հանգամանքներից բխող կոնկրետ, գործիքային գործառնություններ: Բնագիտական հայտնագործություններով հարուցված վտանգներից մարդու կյանքի և առողջության պաշտպանու-

3 Токарева С.Б. Методологические проблемы биоэтики как междисциплинарной области исследования. – Тезисы докладов и выступлений IV Российского философского конгресса. Т.2, М.: “Современные тетради”, 2005, с.688.

4 Фролов И.Т. Жизнь и познание. О диалектике в современной биологии. – М.: Книжный дом “Либроком”, 2009, с.24–25.

5 Юдин Б.Г. Человек в научном познании: методология и ценности (Человек в единстве социальных и биологических качеств). – М.: ЛИБРОКОМ, 2012, с.204.

1 Кант И. О способности духа силою только воли побеждать болезненные ощущения. – Трактаты и письма. – М.: Наука, 1980, с.298–317.

2 Марков В. Философская антропология. – СПб. Питер, 2008, с.11–12.

թյան խնդիրը բնավ չպետք է հանգեցնել գիտատեխնիկական առաջադիմության հախուռն թերագնահատմանը: Գիտատեխնոլոգիական առաջընթացի դրական և բացասական հետևանքների համարժեք սոցիալ-բարոյական գնահատականն անպայման պետք է հիմնվի բնագիտական գիտելիքների վրա, սակայն մեզ անհրաժեշտ է նաև յուրօրինակ փիլիսոփայական «ալրամաղ», որը գիտատեխնիկական առաջընթացի դրական և բացասական հետևանքների վերաբերյալ կշռադատված բարոյական դատողություններն ու հետևությունները կգատի ցանկացած բարոյախրատական պատրանքներից և չհիմնավորված մեղադրանքներից:

Թեև բժշկությունը միանշանկորեն չի կարելի մտցնել բնագիտական գիտակարգերի մեջ, այնուամենայնիվ այն միշտ եղել ու մնում է այն ոլորտը, որտեղ մարդու առողջացման գործընթացը որոշվում է որպես բուժման մեթոդներից և միջոցներից ակնկալվող օգուտի և հնարավոր վնասի միջև ինչ-որ «ոսկե միջին» ուղու ընտրության արդյունք: Ապաքինման-առողջացման այդ յուրօրինակ չափի, հավասարակշռված մոտեցման որոնումը ընդհանուր է և՛ բժշկության, և՛ կենսաբարոյագիտության համար: Կենսաբարոյագիտության համար առանձնապես կարևորվում են բժշկական բարոյագիտության էմպիրիկ տվյալները:¹

Ինչ վերաբերում է իրավագիտությանը, ապա այն կոչված է ապահովելու մարդու կյանքի, առողջության, մարդկային արժանապատվության և ազատ ընտրության իրավունքի իրավաբանական հիմնավորումը: Իրավագիտության ոլորտից կենսաբարոյագիտությունը քաղում է գիտելիքներ հասարակական կյանքի այն տարածքի սահմանների մա-

սին, որտեղ այս կամ այն բարոյական դիրքավորումները ամրապնդվում են օրենքի հեղինակությամբ: Մեր կարծիքով, եթե բարոյագիտությունը վկայակոչում է անհատական խղճին և հասարակական կարծիքին, ապա օրենքը՝ «հայցի ուժին», որն ապահովվում է պետության, նրա ինստիտուտների կողմից:²

Ինչպես երբեք, այսօր Հայաստանում հրատապ է կենսաբարոյագիտության սկզբունքների ամրագրումը ընթացիկ օրենսդրության մեջ և իրավակիրառական պրակտիկայում: Հայաստանի Հանրապետության բնակչության ընդհանուր իրավաբանական անգրագիտությունը, այդ թվում՝ կյանքի և առողջության պահպանման հարցերում, խիստ այժմեական է դարձնում կենսաբարոյագիտության հիմնախնդիրների իրավական կարգավորմանը նվիրված համալիր հետազոտությունները:³ Շարքային հայերի սոցիալական ինքնազգացողության վրա այսօր մեծապես ազդում է առողջապահության ոլորտում ստեղծված տագնապալի իրավիճակի վրա ինչ-որ ձևով ներգործելու անհնարինության զգացումը, որը ներսից քայքայում է մարդկանց հոգեկան և ֆիզիկական առողջությունը: Խոսքը կենսաապահովման ոլորտի կառուցվածքի խոր անարդարության մասին է, որը տարեցտարի վերարտադրվում է: Հետևաբար, կյանքի և առողջության պահպանման մեթոդա պահանջը՝ դա հայ հասարակության «սոցիալական խղճի տրոփումն» է: Միևնույն ժամանակ, մարդկանց կյանքի և առողջության պահպանման խնդիրների լուծման համար հայրենական սոցիոլոգիան ևս պետք է գիտակցի իր տեղը կառավարման համակարգում:

Ոչ դասական սոցիոլոգիայի այնպիսի ուղղությունն, ինչպիսին է վիտալիս-

1 Гребенщиков Е.Г. Биоэтика – вариант “постэтики”. – Философские науки, 2009, N1, с.90–96.

2 Лыкин С.С. Философско-правовые аспекты становления биоэтики. – Политика. Власть. Право. – СПб., 2000, Вып. 4(2), с.63–71.

3 Седова Н.Н. Правовые основы биоэтики. – М.: Триумф, 2004, с.222–223.

տական սոցիոլոգիան (սոցիոլոգիական վիտալիզմը), կենսաբարոյագիտության հետ ունի բազմաթիվ ընդհանուր հիմնախնդիրներ և հարցեր: Այդ երկու գիտությունների շահերը տրամախաչվում են «կենսորակ», «սոցիալական անվտանգություն», «սոցիալական ռիսկեր», «մարդու կենսական ուժեր», «սոցիալական անումիա» և այլ հասկացությունների մեջ: Մարդկանց առողջությունը և հիվանդությունը պետք է դառնան սոցիոլոգիական հետազոտությունների առարկա: Սոցիոլոգիական գիտելիքների լայն օգտագործումը ոչ միայն կարող է հարստացնել կենսաբարոյագիտության հասկացական ապարատը, այլև էապես ընդլայնել կենսաբարոյագիտական հետազոտությունների սոցիալական ենթատեքստը: ¹

Կենսաբարոյագիտական հիմնախնդիրների հետագա մշակումները նշանակալի չափով կապված է սոցիալական էկոլոգիայի հետ: Սոցիալական էկոլոգիան, ինչպես և կենսաբարոյագիտությունը, առաջացել է բնագիտական (կենսաբանություն, աշխարհագրություն, ֆիզիկա, աստղագիտություն, քիմիա) և հումանիտար (փիլիսոփայություն, սոցիոլոգիա, հոգեբանություն, մշակութաբանություն, պատմություն) գիտելիքների հատման կետում: Սոցիալական էկոլոգիան ուսումնասիրում է հասարակության և բնության կապը: Մարդու սոցիալական կեցության բնական միջավայրի պահպանումն անմիջականորեն կապված է մարդու և հասարակության արժեքային ընտրության, այն է՝ բնության նկատմամբ շահագործողական կամ ռեսուրսապահպանողական վերաբերմունքի մշակման հետ: Բարենպաստ էկոլոգիական իրադրությունը և էկոլոգիական մշակույթը՝ մարդու կյանքի,

առողջության և բարօրության պահպանման վճռորոշ գործոններից են:

Կենսաբարոյագիտության որպես առանձնահատուկ գիտակարգի կայացման մեջ անգնահատելի է սոցիոմշակութային և փիլիսոփայական մարդաբանության մեջ կուտակված գիտելիքների դերն ու նշանակությունը: Կարևորվում է նաև բժշկական մարդաբանությունը, կամ, որ նույնն է, առողջության մարդաբանության դերը: Այն ծագել է Արևմուտքում՝ 20-րդ դարի 60-80 թվականներին: Նրա երևան գալը կապված է հիվանդության և ապաքինման սոցիոմշակութային գործոնների նկատմամբ հետաքրքրության աննախադեպ աճով: Բժշկական մարդաբանության զարգացումը նշանակալի չափով ազդակել է հիվանդության և բուժման հիմնահարցերի փիլիսոփայական վերլուծության մեթոդաբանական հիմքերի մշակմանը: Առանձնապես դա վերաբերում է բժշկական մարդաբանության քննադատական ուղղությանը, որը պարզել է, թե սոցիալական, տնտեսական և քաղաքական գործոնները ինչպես են ազդում մարդկանց առողջության և առողջապահության համակարգի փոխակերպման բարդ և հակասական գործընթացների վրա, սակայն այս հարցերը ավելի խոր ուսումնասիրության կարիք ունեն, քանի որ դրանք կապված են այս կամ այն ժողովրդի կեցության ազգային, կրոնադավանաբանական, մշակութային, կրթական, սոցիալ-տնտեսական, իրավական առանձնահատկությունների, ամբողջությամբ վերցրած ազգային հոգեկերտվածքի հետ: Այդ նպատակով հարկավոր է Հայաստանում մշակել կենսաբարոյագիտության ազգային մոդելը, որ պետք է ամբողջովին կողմնորոշված լինի դեպի հայ ժողովրդի գոյատևման, նրա կյանքի որակի բարձրացման արժեքները, մատնանշի դրանց իրականացման գործում ազգային պետության բացառիկ դերակատարությունը:

Հայտնի է, որ գեղարվեստական

1 Эрцлиш К. Болезнь и здоровье как объекты социологии. – Журнал социологии и социальной антропологии, 1999, т.2, Спецвыпуск, с.191; Петрова В.И., Седова Н.Н. Проблема качества жизни в биоэтике. – Волгоград, Издатель, 2001, с.15–26.

գրականությունը բովանդակում է իր մեջ վիթխարի մարդասիրական, ազգակերտող ներուժ: Այստեղ կարելի է հայտնաբերել մարդկային կյանքի արժեքանական բացարձականացման հրաշալի գեղարվեստական մարմնավորումներ, որոնք համապատասխանում են այս կամ այն ժողովրդի ներկայացուցիչների պատմականորեն կայունացած բարոյահոգևոր դիրքորոշումներին: Բժշկի բարոյական սխրագործությունը, գիտնականների պատասխանատվությունը՝ իրենց հետազոտությունների արդյունքների համար՝ այս և այլ թեմաները, որոնք ունեն կենսաբարոյագիտական բնույթ, բազմիցս ոգեշնչել են ռուս գրողներին (Ա.Ի.Կուպրին, Մ.Ա.Բուլգակով, Ստրուգացկի եղբայրներ, Բ.Լ.Պաստերնակ և ուրիշներ): Հայ գրողները ևս արժարժեք են ազգային կյանքի բժշկական թեմաներ:

Պատմությունը ցույց է տալիս, թե մարդու կյանքի և առողջության նկատմամբ արժեքային վերաբերմունքի ինչպիսի ազգային մոդելներ են եղել պատմության տարբեր շրջափուլերում և թե ինչպես են դրանք փոխվել՝ կապված քաղաքական, մշակութային փոփոխություններից, տնտեսական իրադրությունից և այլնից: Պատմությունը մեզ ներկայացնում է այն բանի պատկերը, թե ինչպիսին է ազգային կյանքում առողջության տեղը մեր հոգևոր արժեքների համակարգում: Կենսաբարոյագիտության համար առանձնապես կարևորվում է բժշկության և բժշկական մտքի պատմությունը, որը մեզ տեղեկություններ է հաղորդում նաև գիտության և բժշկության զարգացման ազգային առանձնահատկությունների մասին:

Կենսաբարոյագիտության՝ որպես գիտական գիտելիքի նոր ձևի կայացման մեջ առանձնահատուկ դերակատարություն են ունեցել նաև փիլիսոփայական և կրոնական գաղափարները: Կրոնաբարոյական տեսանկյունից՝ կյանքը բարձրագույն աստվածային շնորհ և

բարիք է: Անդրադարձը աստվածաբանական գիտելիքին պատճառաբանվում է կյանքի իմաստը և կյանքի մարդկային իրավունքի կրոնական խորքային հիմքերը պարզելու նպատակով: Աստվածաբանական գիտելիքները մեզ օգնում են հասկանալու գիտական և փիլիսոփայական իմացության քրիստոնեական հիմքերը: Կենսաբարոյագիտությունը ոչ միայն շատ բան է փոխառել փիլիսոփայությունից, այլև այն հարստացրել է: Թեև պետք է խոստովանել, որ դասական փիլիսոփայության տեսադաշտից դուրս են մնացել մարդկային կեցության բազմաթիվ ասպեկտները՝ կապված ֆիզիոլոգիական առողջության, մարմնականության, սեռականության, առօրեականության փաստերի և իրադարձությունների հետ:

Կենսաբարոյագիտությունը, ինչոր իմաստով, նաև մարդկային կյանքի և առողջության փիլիսոփայական հիմնախնդիրների ճանաչողությունն է՝ առօրեականության տեսանկյունից: Կյանքի փիլիսոփայությունը՝ նախևառաջ պահանջում է առօրեական կյանքի ճանաչողություն, քանի որ ավելի լավ մենք յուրացնում ենք այն, ինչի հետ անմիջականորեն առնչվել ենք և ինչը վերաբերում է մեզ անձնապես: Իսկ ինչն է մեզ ավելի մոտ ու հարազատ, եթե ոչ մեր ամենօրյա կյանքն ու առողջությունը: ¹ Իսկն ասած, հենց այսպես էլ կազմավորվել է կենսաբարոյագիտական հետազոտության տեսությունը, նրա տրամաբանությունը՝ որպես կյանքի և առողջության ամենօրյա հիմնախնդիրների վերլուծության և լուծման գիտական մեթոդ: Մարդու կյանքն ու առողջությունը բարձրագույն բարոյական արժեքներ են, մարդուն մատչելի բոլոր արժեքներից ամենաիրականը: Հենց կյանքի և առողջության որակի բարձրա-

1 Смирнов И.Н. Философские измерения биоэтики. – “Вопросы философии”, 1987, N12, с.83–97.

ցումն է բնագիտական և հումանիտար գիտելիքների վճռորոշ սոցիալական չափանիշը, մարդկային հասարակության պատմական առաջադիմության և կատարելագործման վճռորոշ չափանիշը: Հետևաբար, կենսաբարոյագիտությունն ունի ոչ միայն գիտական, այլև արժեքանական հնչողություն, որն այսօր թափանցել է նաև ժամանակակից հետդասական գիտության մեջ:

Կենսաբարոյագիտական գիտելիքներն այսօր մեթոդաբանական, արժեքանական և փիլիսոփայական լրացուցիչ մշակման կարիքն ունեն: ՌԴ ԳԱԱ ակադեմիկոս, ճանաչված ռուս փիլիսոփա Վ.Ս.Սոյոպինը նշում է. «Այսօր գիտնականների կողմից իմաստավորվում է ոչ միայն գոյաբանական կանխադրությունների, այլև բուն իմացության իդեալների և նորմերի պատմական փոփոխականությունը: Արժեքների դիտարկման պահանջը ոչ միայն չի հակասում աշխարհի մասին օբյեկտիվ-ձեռնարկող գիտելիքներ ստանալու ավանդական դիրքորոշմանն, այլև հանդիսանում է այդպիսի մոտեցման մարդկային նախադրյալը»:¹

Մարդկային գործունեությունը նպատակաուղղված և գիտակցված գործունեություն է, որն անխուսափելիորեն ձեռք է բերում նաև խոր բարոյաէթիկական, արժեքային բովանդակություն: ² Հետևաբար, այսօր բնավ համոզիչ չէ գիտության և նրա փաստարկների բարոյագիտական չեզոքության գաղափարը: Նոր բժշկական տեխնոլոգիաները (արհեստական բեղմնավորումը, կլոնավորումը, օրգանների փոխպատվաստումը և այլն), անշուշտ, կազմում են գիտության ոլորտի մի մասը, եթե խոսքն այստեղ գլխավորապես տեխնիկական ասպեկտների մասին է, սակայն ժամա-

նակակից բժշկական տեխնոլոգիաների կիրառումը՝ արդեն բարոյական ընտրության ոլորտ է, և չպետք է այստեղ սահմանափակվել զուտ տեխնոլոգիական որոշումներով: Մարդկության ինտելեկտուալ զարգացումը՝ բնագիտական և տեխնիկական նվաճումների ուղղագիծ շարժում չէ, այն նաև մարդու և հասարակության բարոյական թռիչքների և անկումների դժվարին ուղի է: ³

Ամբողջությամբ վերցրած, բնագիտության, բժշկության, փիլիսոփայության, իրավագիտության, մարդաբանության, սոցիոլոգիայի, սոցիալական էկոլոգիայի, գրականության, աստվածաբանության և պատմության միագումարման կենտրոնակետը այսօր ավելի ու ավելի դառնում է կենսաբարոյագիտությունը: Այն իր մեջ միատեղում է բնագիտական և հումանիտար գիտությունների զարգացման շահերը, հետևաբար կենսաբարոյագիտության խնդրաշարն իր լուծումը կարող է գտնել միայն և միմիայն միջառարկայական փոխգործակցության միասնական դաշտում: Իսկ դրա կենտրոնում՝ մարդու կյանքի և առողջության արժեքանական հիմնավորման պրոբլեմն է, կամ որ նույնն է, հասարակական գիտակցության մեջ կյանքի նոր արժեքանության ձևավորման հիմնախնդիրը: Քաղաքակրթության գերագույն արժեքը եղել ու կա մարդու կյանքն ու առողջությունը, դրանցից ածանցված մյուս բոլոր արժեքների միասնական համակարգը, որն արտացոլված է կենսաբարոյագիտության առարկայի, հիմնական կատեգորիաների և սկզբունքների մեջ: ⁴

3 Юдин Б.Г. Принципы биоэтики (введение в биоэтику, под общ.ред. Б.Г. Юдина). – М.: Прогресс-Традиция, 1998, с.21–53.

4 Огурцов А.П. Этика жизни или биоэтика. Аксиологические альтернативы. – Вопросы философии, 1994, №3, с. 49–61; Трунёв С.И. Жизнь как ценность: проблемы и противоречия. – Философия и общество, №4, октябрь–декабрь, 2008, с.118–125.

1 Степин В.С. Становление идеалов и норм постнеклассической науки. – Проблемы методологии постнеклассической науки. – М.: ИФ РАН, 1992, с.48.

2 Фролов И.Т., Юдин Б.Г. Этика науки: проблемы и дискуссии. – М.: книжный дом “Либроком”, 2009, с.41.

БИОЭТИКА КАК НОВАЯ ОБЛАСТЬ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫХ И АКСИОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

СОНА ДАВТЯН

Соискатель отдела социальной философии Института философии, социологии и права НАН РА

В статье рассмотрены проблемы разработки целостной концепции биоэтики как системы знаний, формирующейся на стыке социального и биологического познания человека.

BIOETHICS AS A NEW FIELD OF INTERDISCIPLINARY AND VALUE RESEARCH

SONA DAVTYAN

Researcher at the Department of Social Philosophy, Institute of Philosophy, Sociology and Law, NAS, RA

The article considers problems of development of the holistic concept of bioethics as a system of knowledge emerging at the intersection of social and biological human cognition. The author investigates the origin of bioethics as a science. She comes to conclusion that bioethics is a new field of interdisciplinary and value research.